

P E T Y C J A

Prezydent RP
Pan Karol Nawrocki
ul. Wiejska 10
00-902 Warszawa

Szanowny Panie Prezydencie!

Działając na podstawie art. 63 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej oraz art. 2 ustawy z dnia 11 lipca 2014 r. o petycjach, niniejszym zwracam się z prośbą o podjęcie inicjatywy ustawodawczej mającej na celu zakazanie tzw. terapii konwersyjnej.

Według obecnej wiedzy naukowej, ów tzw. terapia, jest pseudoterapią, podchodzącą pod pseudonaukę. Nie ma ona nic wspólnego z aktualną wiedzą naukową i medyczną a jej stosowanie szkodzi ludziom, którzy są jej poddani. Nie jest to wyłącznie moja osobista opinia, gdyż ma ona poparcie w środowisku naukowym. Dla przykładu Amerykańska Akademia Pediatryczna doradza młodzieży, aby ta poszukiwała wsparcia psychologicznego w sytuacji, kiedy poczuje się niepewnie co do swojej tożsamości seksualnej. Zaleca przy tym, aby unikać wszelkich terapii, mających na celu zmianę ich orientacji seksualnej lub leczenia, które wychodzi z założenia, że homoseksualizm jest chorobą.

Podobną opinię wyśtosowało Amerykańskie Towarzystwo Psychiatryczne, które już w 1973 roku ogłosiło wciąż podtrzymywane stanowisko, że homoseksualizm nie chorobą. ATP stwierdziło też, że pojawiające się w przestrzeni publicznej głosy, twierdzące, iż homoseksualizm jest jednostką chorobową, opierają się na błędnym założeniu, że z homoseksualizmu można zostać wyleczonym. Jak zaznacza, fundamentem tego typu głosów nie są rzetelne badania naukowe za którymi stoją wyspecjalizowane osoby, lecz przekonania polityczne lub wręcz poglądy religijne, które nie szanują praw osób homoseksualnych.

Takiego zdania jest także Polskie Towarzystwo Psychoterapii Gestalt, które uznało taką pseudoterapią za nieetyczną. Jednoznacznie też określają takie próby leczenia z homoseksualizmu czy zmianę za sprzeczne ze współczesną wiedzą, która jest oparta zarówno na dowodach naukowych, jak też znajduje potwierdzenie w teorii oraz praktyce psychoterapii.

W związku z powyższym chciałbym prosić Pana Prezydenta, aby podjął inicjatywę ustawodawczą, której celem będzie zakazanie tej pseudoterapii jako niezgodnej z aktualną wiedzą medyczną. W czerwcu 2025 roku, deklarował Pan, że będzie Prezydentem wszystkich Polaków, na potwierdzenie czego, pozwoli Pan, że dołączone do petycji Pana post w serwisie X. Zgodnie z tą deklaracją, jest Pan także moim Prezydentem -

W załączeniu do petycji dołączam artykuł z Wikipedii, który dość obszernie oraz w rzetelny sposób wyjaśnia, czemu terapia konwersyjna jest pseudoterapią.

Z Poważaniem

Terapia konwersyjna

Ten artykuł opisuje teorie, metody lub czynności **niezgodne** ze współczesną wiedzą medyczną.

Terapia konwersyjna, **terapia reparatywna** – pseudonaukowa praktyka^[1] polegająca na próbach zmiany orientacji seksualnej danej osoby z homoseksualnej lub biseksualnej na heteroseksualną lub tożsamości płciowej osób transpłciowych^[2]. Jest uznawana przez IRCT za torturę^{[3][4]}. Nie istnieją wiarygodne dowody na to, że orientacja seksualna może zostać zmieniona, a instytucje medyczne ostrzegają, że praktyki terapii konwersyjnej są nieskuteczne i potencjalnie szkodliwe^{[5][6][7][8][9][10][11]}. Organizacje medyczne, naukowe i rządowe w Stanach Zjednoczonych i Wielkiej Brytanii wyraziły obawy co do zasadności, skuteczności i etyczności terapii konwersyjnych^{[12][13][14]}. Jej metody są powszechnie uznawane za nieetyczne^[15], między innymi ze względu na inwazyjne i odczułowieczające metody^[16], a sama technika uchodzi za umotywowaną homofobią^{[17][18]} i heteroseksizmem^[19].

Psychologowie Jack Drescher, Ariel Shidlo i Michael Schroeder, redaktorzy książki poświęconej analizie terapii konwersyjnej, zauważyli, że pomimo usunięcia homoseksualizmu z listy chorób psychicznych przez WHO w 1990 r. i znacznego polepszenia się sytuacji polityczno-społecznej osób nieheteroseksualnych w Stanach Zjednoczonych, „marginalny podzbiór specjalistów od zdrowia psychicznego wciąż diagnozuje i leczy osoby o orientacji homoseksualnej tak, jakby były chore”, a w „swym terapeutycznym entuzjazmie – o ile nie ideologicznym lub religijnym zapale – stwarzania heteroseksualistów; terapeuci ci nie zauważają lub ignorują wszelkie możliwie szkodliwe efekty takich terapii”, z których żadna nie wykazała się skutecznością^[20].

W ramach terapii konwersyjnej stosuje się różne metody, między innymi: psychoterapię opartą na rozmowie, psychoanalizę, metodę awersyjną, operacje mózgu, kastrację chirurgiczną lub chemiczną, hipnozę, gwałt korekcyjny oraz różne praktyki religijne, w tym modlitwę i egzorcyzmy^[4].

Terminologia

Specjaliści medyczni i aktywiści uważają termin „terapia konwersyjna” za wprowadzający w błąd, ponieważ nie stanowi ona pełnoprawnej formy terapii. Zamiennie stosowane są takie określenia jak „próby zmiany orientacji seksualnej” (*Sexual Orientation Change Efforts*, *SOCE*) i „próby zmiany tożsamości płciowej” (*Gender Identity Change Efforts*, *GICE*)^{[12][21]} — razem określane jako „działania mające na celu zmianę orientacji seksualnej oraz tożsamości płciowej” (*Sexual Orientation and Gender Identity Change Efforts*, *SOGICE*)^{[22][23]}. Według badacza Douglasa C. Haldemana, *SOCE* i *GICE* powinny być rozpatrywane łącznie, ponieważ obie opierają się na założeniu, że „zgodność pomiędzy zachowaniami związanymi z płcią kulturową i płcią biologiczną danej osoby jest normatywna, a wszelkie odstępstwa od tej normy są niedopuszczalne i powinny zostać zmienione”^[24].

Termin „terapia reparatywna” może odnosić się ogólnie do terapii konwersyjnych^[21] lub do jednego z jej podtypów związanego z psychologami Elizabeth Moberly i Josephem Nicolosi^{[25][26]}. Słowo „reparatywny” odnosi się do postulatu Nicolosiego, że pociąg do osób tej samej płci to nieświadoma próba „samonaprawy” własnego poczucia niższości^{[27][28]}.

Niektóre źródła preferują termin „praktyki konwersyjne” zamiast „terapia konwersyjna”, argumentując, że praktyki te nie mają w rzeczywistości charakteru terapeutycznego^[23].

Stanowiska organizacji naukowych

Krytyka

13 organizacji, w tym Amerykańskie Towarzystwo Psychologiczne, opublikowały poradnik na temat orientacji seksualnych zatytułowany „Just the Facts about Sexual Orientation and Youth” („Tylko fakty o orientacji seksualnej i młodzieży”), w której stwierdzają, że homoseksualizm jest stanem normalnym i nie podlega leczeniu. Stanowisko takie wyrażają wszystkie czołowe organizacje naukowe głównego nurtu. Praktyki oferujące zmianę orientacji seksualnej nie mają poparcia żadnej z tych organizacji. Mimo to, pewne środowiska polityczne i religijne próbują praktykować „terapię konwersyjną” i propagują ją wśród społeczeństwa^[29]. Tego typu oddziaływanie jest oceniane jako nieskuteczne i wiąże się z licznymi zagrożeniami funkcjonowania psychiki osoby poddanej tego typu „terapii”^[30].

Wśród psychologów istnieje pogląd, że orientacja seksualna nie może być przedmiotem świadomego wyboru i nie podlega zmianie, a homoseksualizm nie jest chorobą, zaburzeniem psychicznym czy problemem emocjonalnym^[31].

Krytyka ze strony organizacji zawodowych, skupiających psychiatrów, psychologów i innych specjalistów w zakresie zdrowia psychicznego dotyczy celowości, efektywności i zgodności z etyką zawodową. W obecnym rozumieniu żadna orientacja seksualna nie może być wartościowana i w konsekwencji tego traktowana jako zaburzenie psychiczne^[29]. Z tego względu w klasyfikacjach chorób (DSM i ICD-10) nie uwzględnia się jakiegokolwiek orientacji seksualnej jako zaburzenia.

Amerykańska Akademia Pediatria doradza młodzieży poszukiwanie wsparcia psychologicznego w przypadku poczucia niepewności co do tożsamości seksualnej. Unikaj wszelkich terapii, które mają na celu zmianę orientacji seksualnej lub leczenia bazującego na twierdzeniu, że homoseksualizm jest chorobą.

— Amerykańska Akademia Pediatria^[32].

Amerykańskie Towarzystwo Psychiatryczne podtrzymuje stanowisko z 1973 roku, że homoseksualizm nie jest jednostką chorobową. W ostatnim czasie pojawiły się głosy kwestionujące powyższą tezę, które opierają się na założeniu, że homoseksualizm może zostać

wyleczony. Podstawą tego typu twierdzeń nie są jednak rzetelne badania naukowe przeprowadzane przez kompetentnych specjalistów, lecz przekonania religijne lub polityczne nie respektujące praw obywatelskich osób homoseksualnych.

— Amerykańskie Towarzystwo Psychiatryczne^[33].

Stosowanie terapii reparatywnej jest nieetyczne z natury, ponieważ narusza wiele podstawowych zasad etyki terapeutycznej: ignoruje wiedzę naukową, uwłacza godności pacjentów, powoduje wzrost ich napiętnowania społecznego, w końcu poważnie szkodzi relacjom między pacjentami a ich otoczeniem.

— Amerykańskie Towarzystwo Psychiatryczne^[34].

Amerykańskie Towarzystwo Wsparcia Psychologicznego przyjęło w 1998 roku stanowisko, w którym sprzeciwia się twierdzeniu, iż osoby LGB są chore psychicznie w związku ze swoją orientacją seksualną. Jednocześnie wspiera głoszenie prawdziwych informacji o orientacjach seksualnych, zdrowiu psychicznym i właściwych interwencjach psychologicznych celem wyparcia informacji opartych na uprzedzeniach, ignorancji lub błędnych przekonaniach o orientacji homoseksualnej. Ponadto potępia promocję „terapii reparatywnej” jako metody „leczenia” osób homoseksualnych.

— Amerykańskie Towarzystwo Wsparcia Psychologicznego^[32].

W 2012 Pan-Amerykańska Organizacja Zdrowia (oddział Światowej Organizacji Zdrowia dla obu Ameryk) wydała oświadczenie ostrzegające przed tzw. ‘leczeniem’ osób o nie-heteroseksualnej orientacji seksualnej, ponieważ ‘terapia’ taka nie posiada medycznych podstaw i reprezentuje poważne zagrożenie dla zdrowia pacjentów. Jednocześnie zarekomendowano, aby tego typu zła praktyka była potępiona i podlegała pod sankcje legalne, gdyż opiera się na łamaniu pryncypiów opieki zdrowotnej i praw człowieka^[35].

Amerykańskie Towarzystwo Psychologiczne twierdzi, że obecne badania nie pozwalają na danie jakiegokolwiek wsparcia interwencjom psychologicznym mającym na celu zmianę orientacji seksualnej. Organizacja wezwała też pracowników służby zdrowia, polityków, działaczy społecznych i organizacje religijne do współpracy w zakresie dbania o zdrowie i dobre samopoczucie mniejszości seksualnych^{[36][37]}.

W Polsce

W dniu 5 lipca 2020 r. Polskie Towarzystwo Psychoterapii Gestalt podjęło w ramach Walnego Zgromadzenia uchwałę o następującej treści:

Polskie Towarzystwo Psychoterapii Gestalt uznaje za nieetyczne oddziaływania konwersyjne mające na celu zmianę tożsamości seksualnej i płciowej klientek i klientów/pacjentów i pacjentek. Oddziaływania takie uznajemy za sprzeczne ze

współczesną wiedzę opartą na dowodach naukowych oraz teorią i praktyką psychoterapii^[38].

Zróżnicowanie orientacji seksualnej

Oświadczenie Amerykańskiego Towarzystwa Psychologicznego:

Nie ma wśród naukowców konsensusu, co do dokładnych przyczyn rozwijania się u jednostki orientacji heteroseksualnej, biseksualnej, gejowskiej czy lesbijskiej. Pomimo licznych badan, które poszukiwały możliwych genetycznych, hormonalnych, rozwojowych, społecznych i kulturowych wpływów na seksualną orientację, nie pojawiły się żadne odkrycia, które pozwoliłyby naukowcom na wniosek mówiący, że seksualna orientacja jest determinowana przez jakikolwiek szczególny czynnik czy czynniki. Wielu uważa, że zarówno natura, jak i wychowanie wspólnie odgrywają skomplikowane role; większość osób doświadcza niewielkiego lub żadnego wyboru dotyczącego ich orientacji seksualnej^[36].

Przyczyny podejmowania prób reorientacji

Presja otoczenia

Osoby doświadczają presji ze strony rodziny, znajomych, przywódców politycznych, religijnych i społeczeństwa w ogólnym rozumieniu by dostosować się do heteronormatywnych standardów^{[39][40]}; istnieje też przeświadczenie o tym, że wyłącznie heteroseksualizm jest normalną orientacją seksualną (heteroseksizm)^[41], i przekonanie na gruncie kilku religii, że homoseksualizm jest grzechem^[42].

Egodystoniczność

Orientacja seksualna niezgodna z ego (egodystoniczna) to zaburzenie, w którym orientacja seksualna jest znana, ale dana osoba chce ją zmienić z powodu współistniejących zaburzeń psychicznych i zachowania. Często jest to wynikiem wrogiej postawy społeczeństwa lub braku oparcia z jego strony, lub też konfliktu pomiędzy własną seksualnością a systemem wierzeń^[43].

Z ankiety przeprowadzonej wśród brytyjskich psychologów, psychoanalityków i psychiatrów wynika, że do 17% z nich zgłosiła się co najmniej jedna osoba chcąca zmienić swoją homoseksualną orientację seksualną na heteroseksualną^[44].

Metody prób zmiany orientacji seksualnej

Istnieje wiele metod, którym poddaje się lub poddawane były osoby homoseksualne, by próbować zmienić ich orientację seksualną – począwszy od pseudonaukowego warunkowania behawioralnego po psychoterapię i modlitwę^[45]. Poniższe sekcje są zbiorem metod i mogą nie być wyczerpujące.

Metody behawiorystyczne

Terapia behawioralna opiera się na koncepcji warunkowania. Zakłada, że za pomocą tego mechanizmu można oduczyć osobę poddaną tej terapii niepożądanych zachowań. Oddziaływania polegają na próbie usunięcia podniecenia seksualnego poprzez wprowadzenie skojarzenia między bodźcami stymulującymi seksualnie z nieprzyjemnością, bólem. Aby to osiągnąć, pacjent poddawany jest działaniu bodźców wywołujących podniecenie (np. pokazuje mu się obrazy nagich przedstawicieli własnej płci), a następnie otrzymuje bodźce awersyjne w postaci szoków elektrycznych lub środków wymiotnych. Druga część terapii polega na wprowadzeniu skojarzenia między przedstawicielami płci odmiennej a stymulacją seksualną. Aby to osiągnąć, prezentuje się pacjentowi obrazy przedstawicieli przeciwnej płci oraz zaleca mu się w tym czasie masturbować się^[46].

Metoda behawiorystyczna jest już coraz rzadziej spotykana, ze względu na konflikt z samą czynnością masturbacji, która jest powszechnie uważana w tych środowiskach za czynność naganną moralnie^[47].

Okaleczanie i odurzanie

W Europie panowało przekonanie, że homoseksualność można wyleczyć wycięciem części mózgu (lobotomią)^{[48][49]}. W innych próbach zmiany orientacji seksualnej u ludzi wykorzystywano histeroktomię^[50], owariektomię^[51], klitoridektomię^{[52][53]}, wazektomię^[54] i kastrację^[16] oraz przyżeganie^[55]. Podejmowano się też operacji na nerwie sromowym u mężczyzn homoseksualnych^[56].

Do jednej z metod używanych przy próbie zmiany orientacji osób homoseksualnych były elektrowstrząsy^{[57][58]}. Są one nadal używane w Chinach, np. przez dr Zhou^[59].

W próbach zmiany orientacji seksualnej wykorzystywano hormony^[60], szok farmakologiczny^[61], seksualne stymulanty i seksualne depresanty^[62].

Psychodynamiczne i psychoanalitka

Sigmund Freud, ojciec psychoanalizy, uważał, że homoseksualizm jest jednym z wariantów seksualności, istniejącym obok heteroseksualizmu i nie stanowi patologii. Twierdzenie to nie spotkało się z akceptacją następców Freuda, którzy w homoseksualizmie widzieli nieprawidłowe rozwiązanie kompleksu Edypa. Terapeuci próbowali zastosować psychoanalizę do zmiany orientacji psychoseksualnej. Podejście do homoseksualizmu zmieniło się wraz z wykreśleniem go z listy psychologicznych problemów zdrowotnych DSM. W Polsce szerzej temu zagadnieniu poświęcona była praca „Męskość, kobiecość. O różnicach wynikających z płci” wydana przez Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne^[63].

Istnieją oświadczenia profesjonalnych organizacji psychoanalitików, które uznają terapie konwersyjne za chybione i niesłużące poprawie zdrowia psychicznego pacjentów. Przeciwnie, ich efektem może być pogłębienie się wpływu negatywnych stereotypów na zdrowie pacjentów. Przykładem takiego stanowiska psychoanalitików było oświadczenie Amerykańskiego Stowarzyszenia Psychoanalitików (*American Psychoanalytical Association*) z 1999^[64]. Stowarzyszenie to przygotowało i opublikowało serię oficjalnych Oświadczeń organizacji (*Position Statement*) w wielu dziedzinach dotyczących zagadnień związanych z życiem osób LGBT (terapia konwersyjna, małżeństwo i prawa rodzicielskie, służba w wojsku), w których jasno udowadnia, że nie ma merytorycznych podstaw do stosowania innych miar i skali ocen wobec różnych orientacji psychoseksualnych (hetero, geje lub bi)^[65].

Warto zauważyć, że w 2008 Amerykańskie Towarzystwo Psychologiczne (APA) krytykując metody terapii konwersyjnej, zalecało psychologom pomoc w wyborze abstynencji seksualnej dla tych osób, którym własne ugruntowane przekonania światopoglądowo-religijne nie pozwalają na prowadzenia normalnego, satysfakcjonującego życia jako osoba homoseksualna^{[66][67]}.

Gwałt naprawczy

W Afryce Południowej częstą metodą próby zmiany orientacji seksualnej, zwłaszcza dziewczynek^[68], jest zgwałcenie. Osoba homoseksualna zmuszana jest do kontaktu seksualnego z osobą odmiennej płci^[69].

Religia

Niektórzy z chrześcijan stwierdzają, że ich orientacja seksualna została zmieniona przez Jezusa^[70]. Grupy zajmujące się zmianą orientacji przez wiarę używają sloganu *pray the gay away* (módl się, by homoseksualizm odszedł). Ich celem są osoby szczególnie podatne na wpływy i chcące uwierzyć w fałszywe obietnice zmiany orientacji seksualnej^{[71][72]}.

W 2018 opublikowano wywiad z Tomaszem Pułą, który poddał się terapii konwersyjnej pod wpływem religijności matki oraz własnej. W rozmowie zwraca uwagę, że starając się zmienić orientację seksualną, zmarnował wiele energii i czasu, by próbować być kimś, kim nie jest i nigdy nie będzie^[73]. Inni twierdzą, że udało im się zmienić orientację, do takich osób należy dr Christopher Yuan^[74].

Homeopatia

Gero Winkelmann, członek Związku Lekarzy Katolickich w Niemczech, w swojej klinice w Unterhaching podaje osobom poddawany pseudoterapii środki homeopatyczne zawierające patogeny chorób wenerycznych, np. kiły. Uważa on, że homoseksualność to „wrodzone zaburzenie”, które można „leczyć” z pomocą religijnej troski i homeopatii. Pseudoterapia w jego wydaniu polega na zaproszeniu osoby homoseksualnej na kilka sesji, w trakcie których podawany jej jest homeopatyczny „lek” z patogenów chorób wenerycznych, w których Winkelmann widzi przyczynę homoseksualności^[75].

Lawendowe małżeństwo

Jedną ze stosowanych metod próby zmiany orientacji było zalecane przez psychiatrów w Polsce stwarzanie związków z kobietami^[16].

Ośrodki tzw. terapii konwersyjnej

Holandia

W Holandii osobą praktykującą terapię konwersyjną jest dr Gerard van den Aardweg^{[76][77][78]}, który uważa homoseksualizm za chorobę i, jak sam podkreśla, zna szereg osób, których „uzdrowienie” jest efektem aktywności religijnej^[79].

Polska

Pseudoterapia konwersyjna jest w Polsce legalna^[80].

W Polsce funkcjonuje grupa „Odważa” w Lublinie, powiązana z ruchem Światło-Życie. Jest wspierana przez Kościół katolicki i była promowana przez Abp Józefa Życińskiego^[81]. Jak twierdzą przedstawiciele grupy, jej celem jest „pomoc duchowa i terapeutyczna osobom o skłonnościach homoseksualnych”^[82], zgodnie ze wskazaniem Watykanu, zawartym w „Liście do Biskupów Kościoła katolickiego o duszpasterstwie osób homoseksualnych” z 1986 roku^[83].

Praktykami klasyfikowanymi jako „terapia konwersyjna” zajmowało się również Stowarzyszenie „Pomoc2002” w Radomiu^[84], które zakończyło działalność w 2023 roku^[85].

Poza tym grupa „Pascha” prowadzi „modlitewne grupy wsparcia dla mężczyzn, którzy doświadczają niechcianych odczuć homoseksualnych” w Krakowie, Warszawie i Wrocławiu^{[84][86]}. W pierwszej i drugiej dekadzie lat dwutysięcznych jedną z liderów grupy Pascha i osobą zaangażowaną w praktykowanie w Polsce terapii konwersyjnej była psycholog, adiunkt w Instytucie Psychologii KUL dr Agnieszka Kozak^{[87][88]}. Podczas wywiadu w 2022 roku poinformowała o swoim odejściu; twierdząc, że „Pascha powinna zostać zamknięta”^[89]. Grupa jednak kontynuowała swoją działalność po jej odejściu^[90].

Działalność wszystkich tych ośrodków wielokrotnie była krytykowana przez znanych polskich seksuologów, m.in. prof. Zbigniewa Lewa-Starowicza, prof. Zbigniewa Izdebskiego oraz dr Andrzeja Depkę^{[91][92][93]}.

W 2018 Komitet ONZ wyraził zaniepokojenie doniesieniami o publicznych i prywatnych jednostkach służby zdrowia prowadzących na osobach nieheteroseksualnych i transpłciowych tzw. „terapię konwersyjną”^[94]. Autorzy dokumentu wezwali też Polskę do zaprzestania takich praktyk^{[94][95]}.

USA

W Stanach Zjednoczonych od 1992 roku działa organizacja *National Association for Research & Therapy of Homosexuality* (NARTH)^[96], która zajmuje się promowaniem terapii konwersyjnej^{[97][98]}. Jej wieloletnim liderem był Joseph Nicolosi. Główne medyczne, edukacyjne i socjalne organizacje amerykańskie kwestionują działalność NARTH, jako niezgodną z wiedzą medyczną i szkodliwą dla

rozwoju osobowego^[99]. Sama NARTH postrzegana jest przez wielu jako organizacja homofobiczna i skupiająca znanych aktywistów antygejowskich jak Anita Bryant^[100]. W 2014 organizacja zmieniła nazwę na Alliance for Therapeutic Choice and Scientific Integrity(ATCSI)^[101].

27 czerwca 2007 roku trzech byłych liderów amerykańskiego ruchu *Ex-gay* propagującego terapię konwersyjną przeprosiło wszystkich, którzy „uwierzyli im, że jest coś złego w byciu gejem, lesbijką czy osobą transpłciową (...), którzy próbowali zmieniać integralną ich część, jednocześnie krzywdząc samych siebie, jak również swoje rodziny”. Wezwali innych liderów grup propagujących terapię konwersyjne do rozważenia długoterminowych efektów swoich działań^[102].

30 września 2012 gubernator Kalifornii Jerry Brown podpisał ustawę zakazującą stosowania tego typu terapii wobec osób poniżej 18. roku życia^{[103][104]}. Ustawa ta zyskała pełne poparcie Kalifornijskiego Stowarzyszenia Psychologicznego i Kalifornijskiego Zarządu Nauk Behawioralnych^[103].

Badania nad skutecznością

Żadna z prób zmiany orientacji seksualnej nie wykazuje się skutecznością. Mimo to, organizacje religijne i polityczne (np. Kościół Jezusa Chrystusa Świętych w Dniach Ostatnich) badają z powodów ideologicznych skuteczność pseudoterapii^[16]. Organizacja APA nawołuje do rezygnowania z terapii konwersyjnej, gdyż żadne badania nie potwierdzają jej skuteczności^[105]. Takie stanowisko utrzymuje również Outright International^[106].

Spitzer

W 2003 Robert Spitzer opublikował w Archives of Sexual Behavior wyniki badania, analizującego orientację seksualną 200 osób, które poddały się terapii konwersyjnej^[107]. Respondentów pytano telefonicznie (według formularza) o obecną orientację seksualną oraz o orientację sprzed terapii. Większość pytanym odpowiadało, że po terapii dominującą orientacją był heteroseksualizm; całkowita zmiana orientacji należała jednak do rzadkości. Pomimo ograniczeń metodologicznych badania autor uważał, że możliwa jest zmiana orientacji przynajmniej u części osób. Badanie to było wielokrotnie komentowane^{[108][109][110]}, spowodowało szeroką debatę akademicką i zostało poddane przekrojowej analizie^[111] i zdecydowanej krytyce metodologicznej^[112] pod wpływem której w 2013 Robert Spitzer opublikował w Archives of Sexual Behavior ponowną ocenę swojej publikacji z 2003 roku w formie komentarza w którym przyznaje, że na podstawie jego badania nie było możliwe ustalenie, czy zarejestrowana zmiana wśród uczestników była rzeczywista, przepraszając przy tym osoby homoseksualne za to, że jego badanie zawierało nieudowodnione twierdzenia o efektywności terapii konwersyjnej^{[113][112]}.

Badanie na 1612 osobach powiązanych z LDS

W 2015 ukazały się wyniki badania nad 1612 dawnymi członkami Kościół Jezusa Chrystusa Świętych w Dniach Ostatnich (LDS), z których wielu próbowało podjąć terapię, która pozwalałaby im *poradzić sobie* z ich homoseksualnością m.in. przez zrozumienie jej, akceptację albo zmianę. Mniej niż 4%

respondentów stwierdziło zmianę dominującego pociągu (do osób tej samej płci). 42% uznało, że ich terapia niczego nie zmieniła, 37% – że terapia zaszkodziła im. Wyniki badania wykazały (według badaczy), że prawdopodobieństwo modyfikacji orientacji jest bardzo niskie^[114].

Efekty

Osoby poddane terapii

Poddawanie osób „terapii” wyrządza im długoterminowe szkody^{[64][115]}, do których zaliczają się m.in.:

- okaleczenie, np. w wyniku lobotomii^[116],
- zespół lęku uogólnionego^[16],
- poczucie winy lub wstydu^{[16][115]},
- paramnezja^[16],
- poczucie zakłopotania^[16],
- dysonans poznawczy^[16],
- ryzykowne i kompulsywne zachowania seksualne^{[117][16]},
- utrata związku z osobą tej samej płci^[16],
- izolowanie się od społeczeństwa (wycofanie aspołeczne)^[16],
- samotność^[16] i poczucie osamotnienia^[118],
- utrata zaufania do ludzi^[16],
- zaniżona samoocena^[16],
- nienawiść wobec siebie^[16],
- poczucie klęski^[16],
- utrata wiary^{[16][117]},
- narkomania^[16],
- poczucie bezradności^[16],
- lęk i zaburzenia lękowe^[16],
- zespół stresu pourazowego^[16],
- trauma^[16],
- zinternalizowana homofobia^{[16][118]},
- zaburzenia depresyjne^{[16][119][117]},
- utratą pewności siebie^[16],
- reminiscencje^[16],
- wywołanie potrzeby porzucenia osób, które poddały daną osobę „terapii” w wyniku traumy^{[120][121]},
- ostracyzm ze strony otoczenia^[16],
- dysfunkcja seksualna^[16],
- samookaleczenie^[122],
- efekty będące następstwem traumy, np. otyłość^[16],

- idealizowanie samobójstwa i rozważanie go^{[16][123]},
- próby samobójcze i samobójstwo^[16], nawet dekady po przebyciu „terapii”^[124],
- śmierć w trakcie „terapii”^[125].

Według badania opublikowanego w 2019 r. w Wielkiej Brytanii na grupie 4600 respondentów przez Fundację Ozanne, 458 stwierdziło, że miało styczność z terapią konwersyjną. 91 spośród nich przyznało, że próbowało popełnić samobójstwo, a dwie piąte miały myśli samobójcze. 43 respondentów stwierdziło, że brało udział w terapii wbrew własnej woli, przy czym byli częściej do niej zmuszani przez przywódców religijnych niż rodziców. 22 osoby, które wzięły udział w badaniu stwierdziły, że zostały zmuszone do aktywności seksualnej z osobą odmienną płci^[16].

Osoby trzecie

Efekty „terapii konwersyjnej” mogą dotyczyć też osób trzecich, np. rodziny osób homoseksualnych poddanych tej praktyce, powodując:

- straty finansowe^[16],
- poczucie winy z powodu poddania danej osoby terapii konwersyjnej^[16],
- utrata lub ograniczenie kontaktu z dzieckiem w trakcie przeprowadzania terapii^[16],
- eksperymentalne związki heteroseksualne^[16], włącznie ze związkami, w których heteroseksualna strona nie jest świadoma tego, że bierze ślub z osobą homoseksualną,
- pogorszenie relacji rodzinnych^[16],
- utrata kontaktu z dzieckiem w wyniku pogorszenia relacji rodzinnych, włącznie z utratą kontaktu na zawsze^[16].

Opieka nad osobami po przebytej terapii konwersyjnej

Ze względu na szkodliwość terapii konwersyjnej oraz jej długoletnie (lub trwające całe życie) konsekwencje wsparcie osobie cierpiącej z powodu poddania praktyce opiera się o redukcję efektów terapii konwersyjnej^[16].

Reakcje

Oficjalne przeprosiny

Za stosowanie terapii konwersyjnej przeprosiło grono wielu osób, które ją stosowały, m.in.:

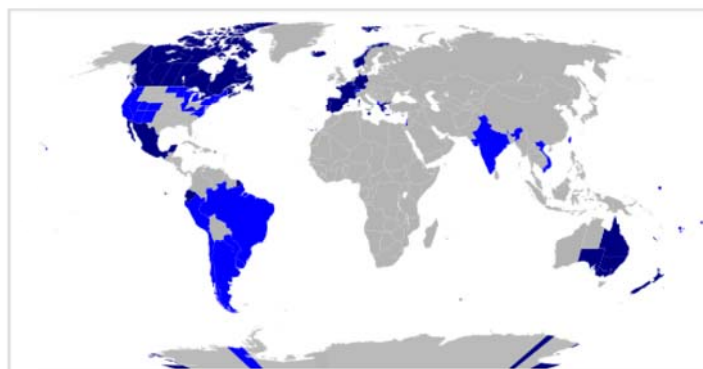
- Alan Chambers^[126],
- Zbigniew Lew-Starowicz^{[127][128]}
- Robert Spitzer^{[129][130][113]}
- Josh Weed, gejowski bloger i aktywny członek kościoła mormońskiego, który wraz z żoną Lolly Weed ogłosili w 2018 decyzję o rozwodzie, po 16 latach małżeństwa, podczas trwania którego publicznie przekonywali o skuteczności takich związków w rzekomej zmianie orientacji seksualnej^[131].

Zakaz stosowania „terapii”

Poziom międzynarodowy

W 2018 Parlament Europejski potępił stosowanie praktyki i wezwał państwa członkowskie do zdelegalizowania praktyki^[132].

W 2020 r. ekspert ONZ ds. Ochrony przed przemocą i dyskryminacją ze względu na orientację seksualną i tożsamość płciową Víctor Madrigal-Borloz przedstawiając przed Radą Praw Człowieka ONZ swój raport na temat terapii konwersyjnej wezwał do wprowadzenia globalnego zakazu takich praktyk^{[133][134]}.

- Zakaz stosowania terapii konwersyjnej z uwagi na orientację seksualną lub tożsamość płciową
- De facto zakaz terapii konwersyjnej
- Rozpatrywanie indywidualne
- Zakaz terapii konwersyjnej w trakcie rozpatrywania lub w fazie propozycji
- Brak zakazu terapii konwersyjnej

Poziom krajowy

Praktyki terapii konwersyjnej na dzieciach są prawnie zakazane w następujących jurysdykcjach w Stanach Zjednoczonych: Vermont, Kalifornia, New Jersey, Illinois, Oregon, Waszyngton, Hawaje oraz miasta Cincinnati^[135], Athens, Columbus, Dayton, Toledo^[136] i Seattle.

W Unii Europejskiej Malta wprowadziła ten zakaz^[137].

Debata nad wprowadzeniem zakazu stosowania „terapii” konwersyjnej toczy się obecnie w Tajwanie^[138].

3 lipca 2018 rząd Wielkiej Brytanii ogłosił, że przedstawi propozycje w sprawie zakończenia akceptowania terapii konwersyjnej^[139].

W grudniu 2018 indyjski sąd skazał lekarza praktykującego na osobach homoseksualnych terapię konwersyjną^[140].

W 2019 w Sejmie złożona została propozycja zakazu używania terapii konwersyjnych w Polsce^[141].

W 2019 niemiecki rząd ogłosił zakazanie stosowania pseudoterapii jeszcze w tym samym roku^[142].

W 2020 Albania została trzecim krajem Europy z zakazem pseudoterapii konwersyjnej^[143].

Krytyka organizacji religijnych

Niektóre środowiska religijne, w których zbliżenia homoseksualne uznawane są za naganne moralnie, potępiają wszelkie terapie, naruszające działania wynikające z wolnej woli człowieka. Szereg kościołów dostrzega w tzw. „terapii konwersyjnej” elementy sprzeczne z chrześcijańskim kodeksem moralnym (zmuszanie do masturbacji, wprowadzanie niepokoju i lęku w intymne przeżycia, destrukcyjny dla psychiki charakter terapii)^[144]. Czołowa amerykańska organizacja zrzeszająca psychologów,

Amerykańskie Stowarzyszenie Psychologiczne, zaleca, aby terapeuci i inni profesjonalści zdrowia psychicznego odradzali pacjentom poddanie się terapii konwersyjnej^[145] jako szkodliwej dla zdrowia psychicznego i nieskutecznej w osiągnięciu zamierzonego celu.

Kampania #BornPerfect

W 2014 rozpoczęto kampanię edukacyjną i prawną #BornPerfect mającą na celu zakończenie praktykowania terapii konwersyjnej^{[146][147]}.

Krytyka ze strony niektórych członków katolickiej inteligencji w Polsce

Pomimo że Kościół katolicki jako instytucja jest nieprzychylny prawom osób homoseksualnych, niektórzy członkowie tej wspólnoty religijnej, szczególnie osoby, które w przeszłości brały udział we współtworzeniu lub pracy ośrodków zajmujących się terapią konwersyjną, wypowiedziały się przeciwko „terapii” na łamach katolickiej prasy – „Znaku”. Poniższa krytyka stanowi jedynie krytykę zmiany orientacji seksualnej na drodze „terapii” konwersyjnej, nie musi przekładać się na poparcie dla praw mniejszości seksualnych. Nie oznacza także, że cytowane osoby mają progresywne poglądy.

Teraz już z *Odwagą* nie współpracuję i nie wiem, czy metody nadal są te same. Mam pewne zastrzeżenia co do skuteczności ich pracy, ponieważ nie ma żadnych dokładnych badań dotyczących rezultatów. Deklarowane zmiany orientacji mają więc charakter anegdotyczny^[148]. – ks. dr Jacek Prusak

Jestem zdania, że przedstawianie terapii „naprawczej” (stawiającej sobie za cel doprowadzenie u pacjenta do zmiany orientacji z homo- na heteroseksualną) jako jedynej katolickiej propozycji pomocy dla osób homoseksualnych, jest nie tylko pozbawione realizmu, ale też głęboko nieuczciwe. Hasła propagandowe typu: „Nie musisz być homoseksualistą!”, albo: „Dla tych, którzy chcą, szansa wyzdrowienia wynosi sto procent!” (słowa Richarda Cohena, które słyszałem na własne uszy); powoływanie się na jeden czy drugi pojedynczy przypadek, że oto jakiś młody mężczyzna o skłonnościach homoseksualnych „wyszedł na prostą”, bo... zawarł sakramentalny związek małżeński – takie rzeczy, powtarzane przez ludzi Kościoła, są moim zdaniem przejawem „pobożnych życzeń”, a w istocie – groźnym brakiem odpowiedzialności za słowa^[149]. – Cezary Gawryś, były redaktor naczelny „Więzi”, współpracował z lubelską „Odwagą” jako „terapeuta”

Dużo bardziej jednak boli mnie upraszczające rzeczywistość myślenie życzeniowe na temat homoseksualizmu, jakiemu ulegają niektórzy ludzie Kościoła. W trywialnej wersji takie myślenie wyraża się hasłem: leczcie się! Tutaj aż się prosi termin *wishful thinking* oddać słowami: pobożne życzenia^[149]. – Cezary Gawryś, były redaktor naczelny „Więzi”, współpracował z lubelską „Odwagą” jako „terapeuta”

Powoli docierało do mnie, że każdy przypadek jest inny, że nie można stosować żadnych łatwych schematów do wyjaśnienia etiologii zjawiska. Wycofałem się też ze składania pochopnych obietnic, że przy dobrej woli możliwa jest dla każdego zmiana orientacji^[149]. – Cezary Gawryś, były redaktor naczelny „Więzi”, współpracował z lubelską „Odwagą” jako „terapeuta”

W mediach

Próby zmiany orientacji seksualnej były przedstawiane i komentowane w kulturze popularnej, w różnych mediach. Wśród najnowszych przykładów można wymienić: *Wymazać siebie*, *Złe wychowanie* Cameron Post^[150], musical *Księga Mormona* oraz film dokumentalny *Pray Away*^[151].

Przebieg terapii konwersyjnej, na przykładzie warszawskiej grupy „Pascha”, opisany jest w powieści „Chyba strzelę focha!” Mikołaja Milcke^[152].

Zobacz też

- [obowiązkowy heteroseksualizm](#)
- [penalizacja kontaktów homoseksualnych](#)

Przypisy

1. Marshall Forstein. *The pseudoscience of sexual orientation change therapy* (<https://www.bmj.com/content/328/7445/E287>). „British Medical Journal”. 328 (287), 2004-04-15. DOI: 10.1136/bmj.328.7445.E287 (<https://doi.org/10.1136/bmj.328.7445.E287>). (ang.).
2. *Eksplorować do krwi. Analiza metod „terapii konwersyjnych” transpłciowości* (<https://tranzycja.pl/media/docs/autorskie/Eksplorowa%C4%87-do-krwi.pdf>), Tranzycja.pl, Warszawa 2023 [dostęp 2023-10-24].
3. Conversion Therapy is Torture (<https://web.archive.org/web/20220216173545/https://irct.org/media-and-resources/latest-news/article/1027>). IRCT, 2020-04-23. [dostęp 2021-01-03]. [zarchiwizowane z tego adresu (<https://irct.org/media-and-resources/latest-news/article/1027>) (2022-02-16)].
4. Josina Bothe, *It's Torture Not Therapy. A global overview of conversion therapy: practices, perpetrators, and the role of states* (<https://irct.org/wp-content/uploads/2022/08/Its-Torture-Not-Therapy-2020.pdf>) [online], IRCT, 2020 [dostęp 2024-01-25] (ang.).
5. Drescher, Jack, 1951-, Zucker, Kenneth J., *Ex-gay research. Analyzing the Spitzer study and its relation to science, religion, politics, and culture*, New York, ISBN 1-56023-556-X, OCLC 62161080 (<http://worldcat.org/oclc/62161080>).
6. Jeffrey G. Ford, *Healing Homosexuals: A Psychologist's Journey Through the Ex-Gay Movement and the Pseudo-Science of Reparative Therapy*, „Journal of Gay & Lesbian Psychotherapy”, 5 (3–4), 2002, s. 69–86, DOI: 10.1300/J236v05n03_06 (https://dx.doi.org/10.1300/J236v05n03_06).
7. D.B. Cruz, *Controlling desires: sexual orientation conversion and the limits of knowledge and law* (<https://web.archive.org/web/20170919071205/http://www-bcf.usc.edu/~uscirev/pdf/072502.pdf>), „Southern California Law Review”, 72 (5), 1999, s. 1297–1400, PMID: 12731502 (<http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/12731502>) [dostęp 2019-10-11] [zarchiwizowane z adresu (<http://www-bcf.usc.edu/~uscirev/pdf/072502.pdf>) 2017-09-19].
8. Kenji Yoshino, *Covering*, „The Yale Law Journal”, 111 (4), 2002, s. 769–939, DOI: 10.2307/797566 (<https://dx.doi.org/10.2307/797566>), JSTOR: 797566 (<https://www.jstor.org/stable/797566>).
9. John C. Gonsiorek, James D. Weinrich, *Homosexuality. Research implications for public policy*, Newbury Park, ISBN 0-8039-3764-4, OCLC 22955117 (<http://worldcat.org/oclc/22955117>).

10. Jason Cianciotto, Sean Cahill, *Youth in the Crosshairs: The Third Wave of Ex-Gay Activism* (<https://web.archive.org/web/20070605183318/http://www.thetaskforce.org/downloads/reports/reports/YouthInTheCrosshairs.pdf>) [online], 2006 [dostęp 2019-10-11] [zarchiwizowane z adresu (<http://www.thetaskforce.org/downloads/reports/reports/YouthInTheCrosshairs.pdf>) 2007-06-05].
11. Douglas C. Haldeman, *The Pseudo-science of Sexual Orientation Conversion Therapy* (<http://web.archive.org/web/20180107155046/http://drdoughaldeman.com/doc/Pseudo-Science.pdf>), „ANGLES – The Policy Journal of the Institute for Gay and Lesbian Strategic Studies”, grudzień 1999 [dostęp 2019-10-11] [zarchiwizowane z adresu (<http://drdoughaldeman.com/doc/Pseudo-Science.pdf>) 2018-01-07].
12. Judith M. Glassgold i inni, *Report of the American Psychological Association Task Force on Appropriate Therapeutic Responses to Sexual Orientation* (<https://www.apa.org/pi/lgbt/resources/sexual-orientation>) [online], APA, sierpień 2009 [dostęp 2020-10-02] (ang.).
13. *Therapies Focused on Attempts to Change Sexual Orientation (Reparative or Conversion Therapies) COPP POSITION STATEMENT* (https://media.mlive.com/news/detroit_impact/other/APA_position_conversion%20therapy.pdf) [online], 7 kwietnia 2011.
14. <https://www.apa.org/pi/lgbt/resources/just-the-facts.pdf>
15. The Lies and Dangers of Efforts to Change Sexual Orientation or Gender Identity (<https://www.hrc.org/resources/the-lies-and-dangers-of-reparative-therapy>). [dostęp 2016-09-16].
16. What harm does Conversion Therapy cause? (<http://conversiontherapysurvivors.org/what-harm-is-it/>). conversiontherapysurvivors.org. [dostęp 2018-08-18]. (ang.).
17. Jessica Horner. *Undoing the Damage: Working with LGBT Clients in Post Conversion Therapy* (https://cswr-dev.journals.cdrs.columbia.edu/wp-content/uploads/sites/21/2012/10/2010_vol1_pg8_horner.pdf). „Columbia Social Work Review”. 1, s. 8–16, 2003.
18. *příklady* (<http://www.homofobia.sk/priklady>), [w:] O homofóbii [online], Homofobia.sk [dostęp 2019-10-11] (słow.).
19. David Jenkins, Lon B. Johnston. *Unethical Treatment of Gay and Lesbian People with Conversion Therapy*. „Families in Society”. 85 (4), s. 557–561, 2004-10-01. Department of Social Work, Texas Christian University; University of Texas at Arlington. DOI: 10.1177/104438940408500414 (<https://doi.org/10.1177/104438940408500414>). (ang.).
20. Jack Drescher, Ariel Shidlo, Michael Schroeder (red.), *Sexual Conversion Therapy: Ethical, Clinical and Research Perspectives*, CRC Press, 2002, s. 1.
21. Haldeman 2022 ↓, s. 4.
22. John Fenaughty i inni, *Sexual Orientation and Gender Identity Change Efforts for Young People in New Zealand: Demographics, Types of Suggesters, and Associations with Mental Health* (<https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/36301377>), „Journal of Youth and Adolescence”, 52 (1), 2023, s. 149–164, DOI: 10.1007/s10964-022-01693-3 (<https://dx.doi.org/10.1007/s10964-022-01693-3>), PMID: 36301377 (<http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/36301377>), PMCID: PMC9813061 (<http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC9813061/>) [dostęp 2025-09-01].
23. Amnesty International, *Explainer: What are conversion practices? And why Australia needs stronger laws to combat them* (<https://www.amnesty.org.au/what-are-conversion-practices/>) [online], Amnesty International Australia, 10 lutego 2025 [dostęp 2025-09-01], Cytat: "Conversion practices – also known as Sexual Orientation and Gender Identity Change Efforts (SOGICE) – are formal therapeutic and informal practices that target LGBTQA+ people with the false ideology that their sexual orientation, gender identity or gender and sexual expression can be changed or suppressed." (ang.).
24. Haldeman 2022 ↓, s. 8.
25. J. Drescher, *Psychoanalytic Therapy and the Gay Man* (<https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/10874429>), „American Journal of Psychoanalysis”, 60 (2), 2000, s. 191–196, DOI: 10.1023/a:1001968909523 (<https://dx.doi.org/10.1023/a:1001968909523>), PMID: 10874429 (<http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/10874429>) [dostęp 2025-09-01].

26. *Where Did Christian Reparative Therapy for LGBTQs Originate?* (<https://canyonwalkerconnections.com/where-did-christian-reparative-therapy-for-lgbtqs-originate/>) [online], CanyonWalkerConnections, 24 marca 2018 [dostęp 2025-09-01] (ang.).
27. Karolyn Ann Hicks, *"Reparative" Therapy: Whether Parental Attempts to Change a Child's Sexual Orientation Can Legally Constitute Child Abuse* (<https://web.archive.org/web/20240924070611/https://digitalcommons.wcl.american.edu/aulr/vol49/iss2/4/>), „American University Law Review”, 49 (2), 1999 [dostęp 2025-09-01] [zarchiwizowane z adresu (<https://digitalcommons.wcl.american.edu/aulr/vol49/iss2/4/>) 2024-09-24] (ang.).
28. Chuck Bright, *Deconstructing Reparative Therapy: An Examination of the Processes Involved When Attempting to Change Sexual Orientation* (<https://link.springer.com/10.1007/s10615-004-0543-2>), „Clinical Social Work Journal”, 32 (4), 2004, s. 471–481, DOI: 10.1007/s10615-004-0543-2 (<https://dx.doi.org/10.1007%2Fs10615-004-0543-2>) [dostęp 2025-09-01] (ang.).
29. Amerykańskie Towarzystwo Psychologiczne: *Just the Facts about Sexual Orientation and Youth* (<http://www.apa.org/pi/lgbt/resources/just-the-facts.aspx>).
30. Therapies Focused on Attempts to Change Sexual Orientation (Reparative or Conversion Therapies) – POSITION STATEMENT (<http://www.psych.org/Departments/EDU/Library/APAOfficialDocumentsandRelated/PositionStatements/200001.aspx>).
31. American Psychological Association: Sexual orientation and homosexuality (<http://www.apa.org/helpcenter/sexual-orientation.aspx>). .apa.org. [dostęp 2011-06-10]. (ang.).
32. Just the Facts about Sexual Orientation & Youth: A Primer for Principals, Educators, & School Personnel (<http://www.apa.org/pi/lgbt/resources/just-the-facts.aspx>).
33. Amerykańskie Towarzystwo Psychiatryczne: Therapies Focused on Attempts to Change Sexual Orientation (Reparative or Conversion Therapies) SUPPLEMENT (<http://www.psych.org/Departments/EDU/Library/APAOfficialDocumentsandRelated/PositionStatements/200001a.aspx>). .psych.org, marzec/maj 2000. [dostęp 2011-06-10]. (ang.).
34. *Opinions of the Ethics Committee on The Principles of Medical Ethics With Annotations Especially Applicable to Psychiatry – 2001 Edition* (https://web.archive.org/web/20071128082040/http://www.psych.org/psych_pract/ethics/ethics_opinions53101.cfm). psych.org. [zarchiwizowane z tego adresu (http://www.psych.org/psych_pract/ethics/ethics_opinions53101.cfm) (2007-11-28)]. – American Psychiatric Association.
35. PAO/WHO, Biuletyn, maj 2012 (https://web.archive.org/web/20130727212628/http://new.paho.org/hq/index.php?option=com_content&view=article&id=6803&Itemid=1926). new.paho.org. [zarchiwizowane z tego adresu (https://new.paho.org/hq/index.php?option=com_content&view=article&id=6803&Itemid=1926) (2013-07-27)].
36. American Psychological Association: Answers to your questions: For a better understanding of sexual orientation and homosexuality (<http://www.apa.org/topics/sexuality/sorientation.pdf>). 2008. [dostęp 2012-01-14].
37. Barry S. Anton, *Proceedings of the American Psychological Association for the legislative year 2009: Minutes of the annual meeting of the Council of Representatives and minutes of the meetings of the Board of Directors*. (<http://www.apa.org/about/policy/sexual-orientation.aspx>), „American Psychologist”, 65 (5), 2010, s. 385–475, DOI: 10.1037/a0019553 (<https://dx.doi.org/10.1037%2Fa0019553>) [dostęp 2024-05-07] (ang.).
38. *Uchwała przeciwko terapii konwersyjnej* (<https://gestaltpolska.org.pl/pl/uchwala-przeciwko-terapii-konwersyjnej>) [online], Polskie Towarzystwo Psychoterapii Gestalt [dostęp 2020-08-19] (pol.).
39. Conversion Therapy in the United States (<https://archive.ph/20160925195034/http://tuftskenig.ma.org/conversion-therapy-in-the-united-states/>). [dostęp 2016-09-16].
40. Rafał Gębura: 76-letni gej szczerze o życiu w Polsce. „Psychiatrzy wmawiali mi, że będę szczęśliwy z kobietami” (<https://natemat.pl/261519,zycie-homoseksualistow-w-polsce-senior-lgbt-w-7-metrow-pod-ziemia>). natemat.pl, 2019-01-24. [dostęp 2019-02-17].

41. Christopher R. Martell, Steven A. Safren, Stacey Ellen Prince: *Cognitive-behavioral Therapies with Lesbian, Gay, and Bisexual Clients*. Nowy Jork: Guilford Press, 2004, s. 200.
42. I married a woman, I tried to be a 'good Christian' – but nothing could change my sexuality (<https://www.pinknews.co.uk/2018/02/02/i-tried-to-be-a-good-christian-i-married-a-woman-but-nothing-could-change-my-sexuality/>).
43. *Comprehensive Textbook of Sexual Medicine* (https://openlibrary.org/books/OL30544824M/Comprehensive_Textbook_of_Sexual_Medicine). Nilamadhab K, Chandra KG (red.). New Delhi: Jaypee Brothers Medical Publishers, 2005, s. 178. ISBN 978-81-8061-405-7. [dostęp 2014-12-22].
44. A. Bartlett, G. Smith, M. King. *The response of mental health professionals to clients seeking help to change or redirect same-sex sexual orientation*. „BMC Psychiatry”. 9, s. 11, 2009. DOI: 10.1186/1471-244X-9-11 (<https://doi.org/10.1186/1471-244X-9-11>). PMID: 19323803 (<http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/19323803>).
45. Ewa Siedlecka: Polska powinna zakazać terapii konwersyjnej osób LGBT (<https://www.polityka.pl/tygodnikpolityka/spoleczenstwo/1743880,1,polska-powinna-zakazac-terapii-konwersyjnej-osob-lgbt.read>). polityka.pl, 2018-04-09. [dostęp 2018-07-05].
46. Smith G., Bartlett A., King M. *Treatments of homosexuality in Britain since the 1950s--an oral history: the experience of patients*. „BMJ (Clinical research ed.)”, s. 427, luty 2004. DOI: 10.1136/bmj.37984.442419.EE (<https://doi.org/10.1136/bmj.37984.442419.EE>). PMID: 14751920 (<http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/14751920>).
47. Cała prawda o „leczeniu” homoseksualizmu (<http://www.racjonalista.pl/kk.php/s,2742>) racjonalista.pl [dostęp 2010-05-18].
48. Andrzej Krajewski: Rozpruwacze ludzkich mózgów (<https://web.archive.org/web/20160227013448/http://historia.newsweek.pl:80/rozpruwacze-ludzkich-mozgow,84685,1,1.html>). Newsweek. [dostęp 2014-11-02].
49. Joseph Friedlander, Ralph S. Banay, *Psychosis Following Lobotomy in a Case of Sexual Psychopathology; Report of a Case*, t. 59, Archives of Neurology & Psychiatry, 1948, s. 303–311, 315, 321, DOI: 10.1001/archneurpsyc.1948.02300380031003 (<https://dx.doi.org/10.1001%2Farchneurpsyc.1948.02300380031003>).
50. Jonathan Katz: *Gay American history: lesbians and gay men in the U.S.A.: a documentary anthology*. New York: Crowell, 1976, s. 129. ISBN 0-690-00510-5.
51. F.E. Daniel. *Castration of Sexual Perverts*. „Texas Medical Journal”. 9, s. 255–271, 1893.
52. E.S. Talbot, Havelock Ellis. *A Case of Developmental Degenerative Insanity, with Sexual Inversion, Melancholia, Following Removal of Testicles, Attempted Murder and Suicide*. „Journal of Mental Science”. 42, s. 341–344, 1896. DOI: 10.1192/bjp.42.177.340 (<https://doi.org/10.1192/bjp.42.177.340>).
53. *Results of Castration in Sexual Abnormalities*. „Urologic & Cutaneous Review”. 33, s. 351, 1929.
54. Harry Clay Sharp, *The Sterilization of Degenerates*, National Christian League for Promotion of Purity, 1908.
55. Kamil Janicki: *Epoka hipokryzji*. Znak, 2015, s. 503. ISBN 978-83-240-3083-5.
56. *The Gentleman Degenerate. A Homosexualist's Self-Description and Self-Applied Title. Pudic Nerve Section Fails Therapeutically*. „Alienist & Neurologist”. 25, s. 68–70, 1904.
57. Louis William Max. *Breaking Up a Homosexual Fixation by the Condition Reaction Technique: A Case Study*. „Psychological Bulletin”. 32, s. 734, 1935. DOI: 10.1037/h0052493 (<https://doi.org/10.1037/h0052493>).
58. Samuel Liebman. *Homosexuality, Transvestism, and Psychosis: Study of a Case Treated with Electroshock*. „Journal of Nervous & Mental Disease”. 99, s. 945–957, 1967. DOI: 10.1097/00005053-194406000-00008 (<https://doi.org/10.1097/00005053-194406000-00008>).

59. China activists fight gay 'conversion therapy' (<https://www.bbc.co.uk/news/world-asia-28415380>).
60. Saul Rosenzweig, R.G. Hoskins. *A Note on the Ineffectualness of Sex-Hormone Medication in a Case of Pronounced Homosexuality*. „Psychosomatic Medicine”. 3, s. 87–89, 1941.
61. Newdigate M. Owensby. *Homosexuality and Lesbianism Treated with Metrazol*. „Journal of Nervous & Mental Disease”. 92, s. 65–66, 1940. DOI: 10.1097/00005053-194007000-00009 (<https://doi.org/10.1097/00005053-194007000-00009>).
62. Jonathan Katz, *Gay American history: lesbians and gay men in the U.S.A.: a documentary anthology*, New York: Crowell, 1976, s. 129, ISBN 0-690-00510-5, OCLC 314979593 (<http://worldcat.org/oclc/314979593>).
63. Bem S., Męskość, kobiecość. O różnicach wynikających z płci. GWP, 2000, ISBN 83-87957-12-7.
64. American Psychoanalytic Association, *Position Statement on Reparative Therapy* (https://web.archive.org/web/20120510061517/http://www.apsa.org/About_APsaA/Position_Statements/Reparative_Therapy.aspx) [online], www.apsa.org, grudzień 1999 [dostęp 2026-02-22] [zarchiwizowane z adresu (http://www.apsa.org/About_APsaA/Position_Statements/Reparative_Therapy.aspx) 2012-05-10] (ang.).
65. Social Issues (https://web.archive.org/web/20120806095119/http://www.apsa.org/About_Psychoanalysis/Social_Issues.aspx). apsa.org. [zarchiwizowane z tego adresu (http://www.apsa.org/About_Psychoanalysis/Social_Issues.aspx) (2012-08-06)].
66. Gazeta Wyborcza „Co amerykańscy psycholodzy zalecają gejom”, pod. z dn. 24-09-2010 (http://wyborcza.pl/1,76842,6906838,Co_amerykanscy_psycholodzy_zalecaja_gejom.html).
67. Pełna kopia artykułu GW „Co amerykańscy psycholodzy zalecają gejom” na Internet Wayback Machine, dostęp 2012-10-12 (https://web.archive.org/web/20100813052107/http://wyborcza.pl/1,76842,6906838,Co_amerykanscy_psycholodzy_zalecaja_gejom.html). wyborcza.pl. [zarchiwizowane z tego adresu (http://wyborcza.pl/1,76842,6906838,Co_amerykanscy_psycholodzy_zalecaja_gejom.html) (2010-08-13)].
68. Roderick Brown. *Corrective rape in South Africa: A continuing plight despite an international human rights response* (<https://heinonline.org/HOL/LandingPage?handle=hein.journals/ansurintl18&div=8&id=&page=>). „Annual Survey of International & Comparative Law”, s. 45, 2012. Golden Gate University. (ang.).
69. Dominic Adriaanse: The Brutality of 'Corrective Rape' (<https://archive.nytimes.com/www.nytimes.com/interactive/2013/07/26/opinion/26corrective-rape.html>). nytimes.com, 2013-07-27. [dostęp 2018-08-05]. (ang.).
70. Lillian Kwon: Skepticism Over Validity of Ex-Gay Story Prompts 'Confessions' (<https://archive.ph/20120730125845/http://www.christianpost.com/article/20070710/skepticism-over-validity-of-ex-gay-story-prompts-confessions/index.html>). Christian Post, 10 lipca 2007.
71. *I tried to 'pray the gay away', and ended up in a hospital bed | The Independent* (<https://www.independent.co.uk/voices/comment/i-tried-to-pray-the-gay-away-but-ended-up-in-a-hospital-bed-10182044.html>) [online], www.independent.co.uk [dostęp 2017-11-27] (ang.).
72. Paul Brand: *ITV News undercover: The Christian charity that claims you can change your sexuality* (<https://www.itv.com/news/2018-11-13/itv-news-undercover-the-christian-charity-that-claims-you-can-change-your-sexuality>). 2018-11-13. [dostęp 2021-01-03]. (ang.).
73. Jak w Polsce „leczy się” z homoseksualizmu? (<https://queer.pl/news/201067/jak-w-polsce-leczy-sie-z-homoseksualizmu>). [dostęp 2018-03-29].
74. *Holy Sexuality with Dr. Christopher Yuan – VIDEO* (<https://transformmn.org/portfolio/holy-sexuality-a-christian-response-with-dr-christopher-yuan/>) [online], Transform MN [dostęp 2023-12-12] (ang.).
75. Homeopatią w homoseksualność (<https://queer.pl/news/201465/gero-winkelmann-leczy-gejo-w-homeopatia-homoseksualizm>). Queer.pl, 2018-06-22. [dostęp 2018-07-05].

76. Grzegorz Górny, *Nikt nie rodzi się gejem* (<http://7dni.wordpress.com/2007/09/12/nikt-nie-rodzi-sie-geje/>). „Rzeczpospolita”. 11.09.2007. s. A7.
77. Duszpasterz i psycholog (<https://web.archive.org/web/20071201061539/http://www.opusdei.pl/art.php?p=20983>). opusdei.pl. [zarchiwizowane z tego adresu (<http://www.opusdei.pl/art.php?p=20983>) (2007-12-01)]. opusdei.pl [dostęp 2010-05-18].
78. Gordon Urquhart Opus Dei: The Pope's Right Arm in Europe (<https://www.population-security.org/cffc-97-01.htm>) (w: *Im Namen des Papstes*), Catholics for a Free Choice.
79. Ja cię, synu, naprawię (<http://www.gazetawyborcza.pl/1,75480,3407056.html>).
80. Małgorzata Szeroczyńska, *Ocena legalności prawnej terapii konwersyjnych w prawie polskim* (<https://przegladprawamedycznego.pl/index.php/ppm/article/view/111>), „Przegląd Prawa Medycznego”, 2, 4, 1 kwietnia 2020, s. 5-65, ISSN 2657-8573 (<http://worldcat.org/issn/2657-8573>) (pol.).
81. Dorota Hall, *W poszukiwaniu miejsca. Chrześcijaństwo LGBT w Polsce* (https://rcin.org.pl/Content/65938/WA004_85256_P92729_Hall-LGBT_zakl.pdf), Warszawa, s. 59–65, ISBN 978-83-7683-121-3, OCLC 961922779 (<http://worldcat.org/oclc/961922779>) [dostęp 2020-10-14].
82. Igor Radziejewicz-Winnicki, *Interpelacja nr 15565 – tekst odpowiedzi* (<http://www.sejm.gov.pl/sejm7.nsf/InterpelacjaTresc.xsp?key=25E54718>) [online], www.sejm.gov.pl, 15 kwietnia 2013 [dostęp 2020-12-17].
83. *LIST DO BISKUPÓW KOŚCIOŁA KATOLICKIEGO O DUSZPASTERSTWIE OSÓB HOMOSEKSUALNYCH* (https://web.archive.org/web/20250805174719/https://www.vatican.va/roman_curia/congregations/cfaith/documents/rc_con_cfaith_doc_19861001_homosexual-persons_pl.html) [online], www.vatican.va [dostęp 2025-09-01] [zarchiwizowane z adresu (http://www.vatican.va/roman_curia/congregations/cfaith/documents/rc_con_cfaith_doc_19861001_homosexual-persons_pl.html) 2025-08-05].
84. Dora Marta, Mijas Magdalena, Dobroczyński Bartłomiej, *Primum non nocere. Kontrowersje wokół terapii konwersyjnych dla osób homoseksualnych* (https://web.archive.org/web/20181103062139/http://www.psychoterapiapt.pl/uploads/PT_4_2013/79Dora_PT4_2013.pdf), „Psychoterapia”, 4 (167), www.psychoterapiapt.pl, 2013, s. 79–90, ISSN 0239-4170 (<http://worldcat.org/issn/0239-4170>) [zarchiwizowane z adresu (http://www.psychoterapiapt.pl/uploads/PT_4_2013/79Dora_PT4_2013.pdf) 2018-11-03] (pol.).
85. *STOWARZYSZENIE POMOC 2002 | Rejestr.io* (<https://rejestr.io/krs/219002/stowarzyszenie-pomoc-2002>) [online], rejestr.io [dostęp 2025-09-01].
86. *Grupy lokalne – Pascha.pl* (<https://web.archive.org/web/20241206044419/https://pascha.pl/program-dzialania/grupy-lokalne/>) [online], pascha.pl [dostęp 2025-09-01] [zarchiwizowane z adresu (<https://pascha.pl/program-dzialania/grupy-lokalne/>) 2024-12-06].
87. Katarzyna Włodkowska, *"Pomyślisz o masturbacji, napisz do mnie SMS-a. Pomogę". Jak szkodzą pseudoterapie z homo na hetero* (<https://wyborcza.pl/duzyformat/7,127290,24504600,pomyslisz-o-masturbacji-napisz-do-mnie-sms-a-pomoge-jak.html>) [online], wyborcza.pl, 4 marca 2019 [dostęp 2025-09-01].
88. Joanna Podgórska, *Zawracanie geja. W Polsce wciąż „leczy się” z homoseksualizmu* (<http://www.polityka.pl/tygodnikpolityka/klassykipolityki/1546771,1,zawracanie-geja-w-polsce-wciaz-leczy-sie-z-homoseksualizmu.read>) [online], www.polityka.pl, 2013 [dostęp 2025-09-01].
89. Joanna Podgórska, *Była członkini Paschy, grupy, która chciała „leczyć” gejów: Wierzyłam, że pomagam* (<https://www.polityka.pl/tygodnikpolityka/spoleczenstwo/2183622,1,byla-czlonkini-paschy-grupy-ktora-chciala-leczyc-gejow-wierzylam-ze-pomagam.read>) [online], www.polityka.pl, 2022 [dostęp 2025-09-01].
90. *Nowy początek – Pascha.pl* (<https://web.archive.org/web/20250120100242/https://pascha.pl/novy-poczatek/>) [online], pascha.pl [dostęp 2025-09-01] [zarchiwizowane z adresu (<https://pascha.pl/novy-poczatek/>) 2025-01-20].
91. TVN24.pl „Odważa” leczyć gejów”, pod. z dn. 30-08-2007 (<https://archive.is/20130504014816/http://www.tvn24.pl/1,1519687,druk.html>).

92. tezeusz.pl „Nie leczenie, lecz tolerancja”, pod. z dn. 07-11-2010 (<https://web.archive.org/web/20131026122249/http://debaty.tezeusz.pl/blog/201873.html>). [debaty.tezeusz.pl](http://debaty.tezeusz.pl/blog/201873.html). [zarchiwizowane z tego adresu (<http://debaty.tezeusz.pl/blog/201873.html>) (2013-10-26)].
93. Gazeta Wyborcza „Chłopaki, strzeżcie się Pomocy 2002!”, pod. z dn. 06-03-2009 (https://web.archive.org/web/20090310035543/http://wiadomosci.gazeta.pl/Wiadomosci/1,80708,6354110,Chlopaki_strzezcie_sie_Pomocy_2002_.html). [wiadomosci.gazeta.pl](http://wiadomosci.gazeta.pl/Wiadomosci/1,80708,6354110,Chlopaki_strzezcie_sie_Pomocy_2002_.html). [zarchiwizowane z tego adresu (http://wiadomosci.gazeta.pl/Wiadomosci/1,80708,6354110,Chlopaki_strzezcie_sie_Pomocy_2002_.html) (2009-03-10)].
94. *Concluding observations on the initial report of Poland* (<https://undocs.org/en/CRPD/C/POL/CO/1>) [online], Committee on the Rights of Persons with Disabilities, 29 października 2018, s. 8, CRPD/C/POL/CO/1 [dostęp 2020-09-25] (ang.).
95. ONZ DO POLSKI: WPROWADZCIE ZAKAZ „LECZENIA” GEJÓW I LESBIJEK (<https://krytykapolityczna.pl/kraj/onz-do-polski-wprowadzcie-zakaz-leczenia-gejow-lesbijek/>). [krytykapolityczna.pl](https://krytykapolityczna.pl/kraj/onz-do-polski-wprowadzcie-zakaz-leczenia-gejow-lesbijek/), 2018-09-26. [dostęp 2018-10-07].
96. *In Defense of the Need for Honest Dialogue* (<https://web.archive.org/web/20051217043348/http://www.narth.com/docs/indefense.html>) [online], [www.narth.com](http://www.narth.com/docs/indefense.html) [dostęp 2026-02-22] [zarchiwizowane z adresu (<http://www.narth.com/docs/indefense.html>) 2005-12-17].
97. *False and Abusive Practices Aimed at “Changing” Sexual Orientation...* (<https://www.hrc.org/press-releases/false-and-abusive-practices-aimed-at-changing-sexual-orientation-take-another>) [online], HRC, 13 marca 2013 [dostęp 2026-02-22] (ang.).
98. *NARTH Becomes Main Source for Anti-Gay ‘Junk Science’* (<https://www.splcenter.org/resources/reports/narth-becomes-main-source-anti-gay-junk-science/>) [online], Southern Poverty Law Center, 1 marca 2012 [dostęp 2026-02-22] (ang.).
99. opinia Amerykańskiego Stowarzyszenia Pedagogów (APA) (<https://www.apa.org/monitor/2009/10/orientation.aspx>) str.5.
100. Uncle Donald's Castro Street, *SAVE OUR CHILDREN: Anita Bryant's 1977 Anti-Gay Campaign* (<https://thecastro.net/classic/bryant.html>) [online], [thecastro.net](https://thecastro.net/classic/bryant.html), 13 października 2000 [dostęp 2026-02-22] (ang.).
101. Katie Rose Quandt, *“Ex-gay” group that once said Gatorade would help cure men of gayness rebrands, stresses “rights of clients”* (<https://www.motherjones.com/politics/2014/08/ex-gay-group-attempts-rebranding-narth-conversion-therapy/>) [online], Mother Jones [dostęp 2026-02-22] (ang.).
102. *Exodus Leader Apology – Beyond Ex-Gay* (<https://web.archive.org/web/20071220073258/http://www.beyondexgay.com/article/apology>) [online], [www.beyondexgay.com](http://www.beyondexgay.com/article/apology) [dostęp 2017-11-27] [zarchiwizowane z adresu (<http://www.beyondexgay.com/article/apology>) 2007-12-20].
103. Mary Slosson: California bans gay „conversion” therapy for minors (<https://www.reuters.com/article/idUSBRE88T0DR20120930>). Reuters, 2012-09-30. [dostęp 2012-10-12]. (ang.).
104. *Kalifornia zakázala liečiť mladých homosexuálov* (<https://spravy.pravda.sk/svet/clanok/251011-kalifornia-zakazala-liecit-mladych-homosexualov/>) [online], Pravda.sk, 2 października 2012 [dostęp 2019-10-11] (słow.).
105. *APA applauds call for end to ‘conversion therapy’ for youth* (<https://www.apa.org/monitor/2015/12/upfront-conversion>) [online], [www.apa.org](https://www.apa.org/monitor/2015/12/upfront-conversion) [dostęp 2023-01-11].
106. *Pathways for Eliminating Conversion Practices | Outright International* (<https://outrightinternational.org/our-work/human-rights-research/pathways-eliminating-conversion-practices>) [online], [outrightinternational.org](https://outrightinternational.org/our-work/human-rights-research/pathways-eliminating-conversion-practices) [dostęp 2023-01-11] (ang.).
107. Spitzer RL. *Can some gay men and lesbians change their sexual orientation? 200 participants reporting a change from homosexual to heterosexual orientation*. „Archives of sexual behavior”. 5 (32), s. 403–417; discussion 419–72, październik 2003. PMID: 14567650 (<http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/14567650>).

108. Milton L. Wainberg, *Reply to Spitzer's (2003) reply*, „Archives of Sexual Behavior”, 33 (2), 2004, 83–84; author reply 84–85, DOI: 10.1023/b:aseb.0000014621.83301.29 (<https://dx.doi.org/10.1023%2Fb%3Aaseb.0000014621.83301.29>), PMID: 15152622 (<http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/15152622>).
109. Winston Wilde, *Letter to the Editor: Repairing Homophobics*, „Archives of Sexual Behavior”, 33 (4), 2004, s. 325–325, DOI: 10.1023/B:ASEB.0000029072.82450.85 (<https://dx.doi.org/10.1023%2Fb%3AASEB.0000029072.82450.85>) (ang.).
110. Jonathan C. Smith, *Ex-Gay Reparative Therapy: God, Politics, and Science*, „PsycCRITIQUES”, 51 (37), 2006, DOI: 10.1037/a0003604 (<https://dx.doi.org/10.1037%2Fa0003604>).
111. Jack Drescher, *Ex-Gay Research: Analyzing the Spitzer Study and Its Relation to Science, Religion, Politics, and Culture.*, Taylor and Francis, 2013, ISBN 978-1-136-57488-7, OCLC 841910428 (<http://worldcat.org/oclc/841910428>).
112. Chańska i Grunt-Mejer 2018 ↓, s. 69.
113. Spitzer RL. *Spitzer Reassesses His 2003 Study of Reparative Therapy of Homosexuality*. „Archives of Sexual Behavior”. 41 (4), s. 757, 2013. DOI: 10.1007/s10508-012-9966-y (<http://doi.org/10.1007/s10508-012-9966-y>). PMID: 22622659 (<http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/22622659>).
114. Kate Bradshaw, John P Dehlin, Katherine A Crowell, Renee V Galliher, William S Bradshaw, *Sexual orientation change efforts through psychotherapy for LGBQ individuals affiliated with the Church of Jesus Christ of Latter-day Saints*, „Journal of Sex & Marital Therapy”, 41 (4), 2015, s. 391–412, DOI: 10.1080/0092623X.2014.915907 (<https://dx.doi.org/10.1080%2F0092623X.2014.915907>), PMID: 24814980 (<http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/24814980>).
115. Emily Reynolds: *The cruel, dangerous reality of gay conversion therapy* (<https://www.wired.co.uk/article/what-is-gay-conversion-therapy>). Wired.co.uk, 2018-07-07. [dostęp 2018-08-18]. (ang.).
116. *Shock the Gay Away: Secrets of Early Gay Aversion Therapy Revealed (PHOTOS)* (https://www.huffpost.com/entry/shock-the-gay-away-secrets-of-early-gay-aversion-therapy-revealed_b_3497435) [online], HuffPost, 28 czerwca 2013 [dostęp 2021-11-18] (ang.).
117. Chitra Ramaswamy: *'I still have flashbacks': the 'global epidemic' of LGBT conversion therapy* (<https://www.theguardian.com/world/2018/aug/08/i-still-have-flashbacks-the-global-epidemic-of-lgbt-conversion-therapy>). theguardian.com, 2018-08-08. [dostęp 2018-08-18]. (ang.).
118. Chris Greenough: *Gay 'cure' therapy is based on a lie – and it can have a toxic impact* (<http://www.pinknews.co.uk/2018/02/13/gay-cure-therapy-is-based-on-a-lie-and-it-can-have-a-toxic-impact/>). PinkNews, 2018-02-13. [dostęp 2018-08-18]. (ang.).
119. *Čo priniesli štúdie o terapii homosexuality* (<https://www.priestorpriatia.sk/co-priniesli-studie-o-terapii-homosexuality/>) [online], Priestor priatia, o.z. [dostęp 2019-10-11] (slow.).
120. Sam Brinton: *I Was Tortured in Gay Conversion Therapy. And It's Still Legal in 41 States* (<https://www.nytimes.com/2018/01/24/opinion/gay-conversion-therapy-torture.html>). NYTimes.com, 2018-01-24. [dostęp 2018-08-18]. (ang.).
121. Aaron Hicklin: *I was 19, gay and ready to be 'cured' by conversion therapy* (<https://www.theguardian.com/lifeandstyle/2018/jun/10/i-was-19-gay-and-ready-to-be-cured-by-conversion-therapy>). guardian.com, 2018-06-10. [dostęp 2018-08-18]. (ang.).
122. James Guay: *My Hellish Youth in Gay Conversion Therapy and How I Got Out* (<http://time.com/2986440/sexual-conversion-therapy-gay/>). Time.com, 2014-07-15. [dostęp 2018-08-18].
123. *Biskup zszokowany wynikami badań nad terapią konwersyjną* (<https://queer.pl/news/202452/biskup-zszokowany-wynikami-badan-nad-terapia-konwersyjna>). queer.pl, 2019-02-21. [dostęp 2019-02-21].
124. Scott Bronstein, Jessi Joseph: *Therapy to change 'feminine' boy created a troubled man, family says* (<https://edition.cnn.com/2011/US/06/07/sissy.boy.experiment/index.html>). CNN.com, 2011-06-10. [dostęp 2018-08-18]. (ang.).

125. Joseph Patrick McCormick: *South Africa: Dead teen was beaten, starved and forced to eat faeces at camp linked to 'gay conversion'* (<https://www.pinknews.co.uk/2013/04/29/south-africa-dead-teen-was-beaten-starved-and-forced-to-eat-faeces-at-camp-linked-to-gay-conversion/>). PinkNews, 2013-04-29. [dostęp 2018-08-18]. (ang.).
126. Gay 'cure' leader says sorry and shuts down his church (<http://www.channel4.com/news/gay-cure-leader-apologises-and-shuts-down-his-church>). [dostęp 2016-09-16].
127. Prof. Lew-Starowicz: przepraszam za elektrowstrząsy (Artykuł osiemnasty) (https://www.youtube.com/watch?v=fYV_4Z3j4ic). [dostęp 2016-09-16].
128. Prof. Lew-Starowicz przeprasza gejów za „leczenie elektrowstrząsami” (<https://natemat.pl/149913,prof-lew-starowicz-przeprasza-gejow-za-leczenie-elektrowstrzasami>). [dostęp 2016-09-16]. (pol.).
129. Psychiatrist who championed 'gay cure' admits he was wrong (<https://www.theguardian.com/world/2012/may/19/psychiatrist-admits-gay-cure-study-flawed>). [dostęp 2016-09-16].
130. Otakar Horák, *Homosexualita nie je choroba, nespôsobuje utrpenie, presadil najvplyvnejší psychiater svojej doby* (<https://dennikn.sk/330063/zomrel-robert-spitzer-psychiater-co-vyskrtol-homosexualitu-zo-zoznamu-dusevnych-poruch/>) [online], Denník N, 28 grudnia 2015 [dostęp 2019-10-11] (słow.).
131. <https://queer.pl/news/200822/josh-lolly-gej-mormon-sie-rozwodzi-usa> Mormon-gej się rozwodzi.
132. Nick Duffy: *European Parliament condemns gay 'cure' therapy and tells EU member states to ban it* (<https://www.pinknews.co.uk/2018/03/01/european-parliament-condemns-gay-cure-therapy-and-tells-eu-member-states-to-ban-it/>). PinkNews, 2018-03-01. [dostęp 2018-08-19]. (ang.).
133. *UN expert calls for global ban on practices of so-called "conversion therapy"* (<https://www.ohchr.org/EN/NewsEvents/Pages/DisplayNews.aspx?NewsID=26051&LangID=E>) [online], www.ohchr.org [dostęp 2020-09-22].
134. Oscar Lopez, *U.N. expert calls for global ban on 'cruel' conversion therapy* (<https://www.reuters.com/article/idINL8N2DE4KB>), „Reuters”, 1 czerwca 2020 [dostęp 2020-09-22] (port.).
135. Joseph Patrick McCormick, *Cincinnati becomes second US city to ban 'gay cure' therapy* (<https://www.thepinknews.com/2015/12/10/cincinnati-becomes-second-us-city-to-ban-gay-cure-therapy/>) [online], PinkNews | Latest lesbian, gay, bi and trans news | LGBTQ+ news, 10 grudnia 2015 [dostęp 2025-05-20] (ang.).
136. Nico Lang, *Six Ohio Cities Have Now Banned Conversion Therapy Since Leelah Alcorn's Death* (<https://www.intomore.com/impact/six-ohio-cities-have-now-banned-conversion-therapy-since-leelah-alcorns-death/>) [online], INTO [dostęp 2025-05-20] (ang.).
137. *Malta pierwsza w Europie: nie dla terapii reparatywnej – Ustawa przegłosowana! – Newsy – Queer.pl* (<https://queer.pl/news/198496/malta-zakazuje-terapii-reparatywnej-leczenie-homosexualnosci-lgbt>) [online], queer.pl [dostęp 2017-11-27].
138. *Taiwan could ban gay 'cure' therapy within a matter of months* (<https://www.pinknews.co.uk/2017/01/02/taiwan-could-ban-gay-cure-therapy-within-a-matter-of-months/>), „PinkNews” [dostęp 2017-01-03].
139. *Government commits to banning 'conversion therapy' and other major LGBT protections in action plan* (<https://humanism.org.uk/2018/07/03/government-commits-to-banning-conversion-therapy-and-other-major-lgbt-protections-in-action-plan/>). Humanists UK, 2018-07-03. [dostęp 2018-07-05].
140. Patrick Kelleher: *Indian doctor faces court for practicing conversion therapy* (<https://www.pinknews.co.uk/2018/12/08/indian-doctor-conversion-therapy-court/>). pinknews.co.uk, 2018-12-08. [dostęp 2019-04-20]. (ukr.).
141. Agata Szczerbiak: „Leczenie” osób homoseksualnych powinno być zakazane. Jest projekt w Sejmie (<https://www.polityka.pl/tygodnikpolityka/spoleczenstwo/1783084,1,leczenie-osob-homoseksualnych-powinno-byc-zakazane-jest-projekt-w-sejmie.read>). polityka.pl, 2019-02-19. [dostęp 2019-02-21].

142. Niemcy. Minister zdrowia chce zakazać pseudoterapii mających leczyć homoseksualizm (<https://wiadomosci.gazeta.pl/wiadomosci/7,114881,24891430,niemcy-minister-zdrowia-chce-zakazac-pseudoterapii-majacych.html>). gazeta.pl, 2019-06-12. [dostęp 2019-06-22].
143. Albania trzecim krajem europejskim z zakazem przeprowadzania „terapii” konwersyjnych (<https://queer.pl/news/204410/albania-trzecim-krajem-europejskim-z-zakazem-przeprowadzania-terapii-konwersyjnych>). queer.pl, 2020-05-19. [dostęp 2020-05-19]. (pol.).
144. Douglas C. Haldeman, Ph.D: The Pseudo-science of Sexual Orientation Conversion Therapy (https://web.archive.org/web/20080302192810/http://www.iglss.org/media/files/Angles_41.pdf). (ang.).
145. Insufficient evidence to support sexual orientation change efforts (<https://www.apa.org/monitor/2009/10/orientation.aspx>).
146. Born Perfect: The Campaign to End Conversion Therapy (<https://www.ncrlrights.org/our-work/bornperfect/>). nclrights.org. [dostęp 2018-08-19]. (ang.).
147. Katy Steinmetz: The New Campaign to End Gay Conversion Therapy (<https://time.com/2907989/bornperfect-gay-conversion-reparative-therapy/>). time.com, 2014-06-23. [dostęp 2018-08-19]. (ang.).
148. Jackiem Prusakiem rozmawia Dominika Kozłowska, Marzena Zdanowska, *Czy orientacja seksualna jest warunkiem zbawienia?* (<https://www.miesiecznik.znak.com.pl/6792011z-o-jackiem-prusakiem-rozmawiaja-dominika-kozłowska-i-marzena-zdanowskaczy-orientacja-seksualna-jest-warunkiem-zbawienia/>) [online], Miesięcznik Znak, 27 listopada 2011 [dostęp 2022-08-20] (pol.).
149. Cezary Gawryś, *Homoseksualizm i „uzdrawianie”* (<https://www.miesiecznik.znak.com.pl/6302007cezary-gawryshomoseksualizm-i-uzdrawianie/>) [online], Miesięcznik Znak, 1 listopada 2007 [dostęp 2022-08-20] (pol.).
150. *„Złe wychowanie Cameron Post”. Chrześcijananie „leczący” młodzież LGBT sami potrzebują lekarza [RECENZJA]* (<https://film.dziennik.pl/recenzje/artykuly/589897,zle-wychowanie-cameron-post-lgbt-gender-terapia-konwersyjna-recenzja.html>) [online], dziennik.pl, 25 stycznia 2019 [dostęp 2025-05-20].
151. Vogue Polska, *Dokument „Pray Away” tłumaczy szkodliwość „terapii konwersyjnej”* (<https://www.vogue.pl/a/pray-away-dokument-o-terapii-konwersyjnej-na-netfliksie>) [online], Vogue Polska, 6 sierpnia 2021 [dostęp 2025-05-20].
152. Joanna Podgórska, *Jak leczyć homoseksualistów?* (<https://www.polityka.pl/tygodnikpolityka/spoleczenstwo/1546771,1,jak-leczyc-homoseksualistow.read>) [online], Polityka.pl, 2013 [dostęp 2020-06-23] (pol.).

Bibliografia

- Haldeman D.C. (red.), *The case against conversion "therapy": evidence, ethics, and alternatives*, Washington, DC: American Psychological Association, 2022, ISBN 978-1-4338-3711-1.
- Jamie Scot: Shock the Gay Away: Secrets of Early Gay Aversion Therapy Revealed (PHOTOS) (https://www.huffingtonpost.com/jamie-scot/shock-the-gay-away-secrets-of-early-gay-aversion-therapy-revealed_b_3497435.html). huffingtonpost.com, 2013-06-28. [dostęp 2018-08-05].
- Weronika Chańska, Katarzyna Grunt-Mejer. *Komentarz do stanowiska Amerykańskiego Towarzystwa Psychologicznego pt. „Właściwe afirmatywne postępowanie wobec osób odczuwających stres z powodu swojej orientacji seksualnej oraz prób jej zmiany”* (https://journals.viamedica.pl/seksuologia_polska/article/view/67%E2%80%9371). „Seksuologia Polska”. 16 (2), 2018. DOI: 10.5603/67-71 (<https://doi.org/10.5603/67-71>). ISSN 1731-9544 (<http://worldcat.org/issn/1731-9544>). [dostęp 2021-01-18]. (pol.).

Linki zewnętrzne

Zobacz multimedia związane z tematem: *Terapia konwersyjna* (https://commons.wikimedia.org/wiki/Categoria:Conversion_therapy?uselang=pl)

- [APA: Just the Facts about Sexual Orientation and Youth \(https://www.apa.org/pi/lgbt/resources/just-the-facts.pdf\)](https://www.apa.org/pi/lgbt/resources/just-the-facts.pdf)
- [Organizacja osób, które przetrwały „terapię” konwersyjną \(http://conversiontherapysurvivors.org/\)](http://conversiontherapysurvivors.org/)

Źródło: „https://pl.wikipedia.org/w/index.php?title=Terapia_konwersyjna&oldid=79148262”